

WIE WEET WAAR OOIET HET VUUR BEGON?

1.

Het heeft iets mysterieus als je met een groep leerlingen van 13-14 jaar tijdens een schoolkamp rondom een knisperend vuur zit, zachtjes samen zingend. Zeker als daar een enge wandeling door een donker bos aan vooraf is gegaan, met een van boom tot boom gespannen touw als enige leidraad en af en toe, vanuit de struiken, een opdoemende boze geest. Dat vuur roept bij mij dan ook altijd herinneringen op aan vroeger, een stapel kerstbomen die in de fik gestoken werd of de Paasvuren in Twente, met een menigte mensen eromheen. Het heeft iets magisch. Je ziet het niet alleen, je hoort en ruikt het, het is dreigend onbeheersbaar, dat fascinerend brandende licht dat onstuimig in de hoogte verdwijnt. Als het vuur al een aards element is, dan is het het meest dynamische: elementaire energie, omvorming en streefbeweging, eruptie en extase.

Maar vuur is er bijna nooit vanzelf, je moet het ontsteken. Meer dan water, aarde en lucht is het meteen al cultuur, je moet er intelligent voor zijn, mens zijn. We gebruiken het niet alleen om te kunnen leven, het dóet ook iets met ons: het verlicht, het verwarmt, het verbrandt, voor je het weet is het gevaarlijk en vernietigend. Vuur maakt onderscheid, of we willen of niet, het zuivert, en dat is herkenbaar in talloze verhalen. Kijk naar de afbeelding hier hoog in de rechter zijkapel, de voorgangers hebben er wekelijks het oog op gericht: de heilige Dominicus, zittend voor een groot vuur waarin zojuist nog de ketterse boeken van de Katharen zijn verbrand. Zijn eigen boek, trouw aan de boodschap van Jezus Christus, zweeft boven het vuur en het blijft gespaard. Vuur is niet alleen maar kracht, licht, energie en warmte, het is ook onderscheid en oordeel en daar doorheen is het verenigend, verbindend, bron van nieuw leven en inzicht. Het doet je dus echt iets, samen in een kring rond een kampvuur.

2.

Maar betekent dit ook dat wij daarin een Gij kunnen ontwaren of beleven? 'Overal zijt Gij *onzichtbaar* gegeven.' Komen we werkelijk via onze zintuigen de geest van God op het spoor? Voor Augustinus, die zo vaak doorklinkt in de liederen van Huub Oosterhuis, is het niet zo eenvoudig. 'Ik zocht jou als een ziende blinde buiten mij'. In zijn Belijdenissen houdt hij niet op aan God de retorische vraag te stellen: 'Wat heb ik nu lief wanneer ik u liefheb?' Het is, zegt hij, geen schoonheid van het lichaam, geen heerlijke melodie, geen aangename geur van bloemen, geen ledematen die welgevallig zijn. Al die dingen zijn het niet als ik mijn God liefheb. En toch. Toch heb ik zoiets als een licht lief, zoiets als een stemgeluid, zoiets als een omhelzing, wanneer ik mijn God liefheb. Maar wat is dat dan? Het is een fascinerende dialoog die Augustinus aangaat met alles wat hij zintuiglijk waarneemt:

'Spreek mij over mijn God die gij niet zijt; vertel mij iets over Hem.' En luidkeels riepen ze 'Hij heeft ons gemaakt'. Mijn vragen was mijn aandachtig beschouwen, hun antwoord was hun vorm.

Mensen stellen vragen, aandachtige vragen. Zo, zegt Augustinus, zijn ze in staat iets van die onzichtbare God in de geschapen dingen te zien. Maar dan nog: voor de ene mens

spreken ze, voor de ander niet. Pas als we de waarneming in verband brengen met een innerlijke waarheid, kunnen we zeggen dat een Gij overal onzichtbaar is gegeven. 'Ik heb mij dus tot mijzelf gekeerd en tot mijzelf gezegd: 'Jij, wat ben jij?' Hij vraagt en zoekt eerst in de diepte van zijn ziel, in het geheugen dat onpeilbaar is, naar een 'ander, ouder, iemand in ons verborgen, een oplaaiend vuur', en als hij eindeloos heeft doorgevraagd, dan volgt de hartstochtelijke uitroep die wij zojuist hebben gezongen: 'Laat heb ik jou liefgekregen! Ik zocht je buiten, maar binnen in mij was je, geuren deed je en ik haalde adem en nu brand ik lichterlaaie naar jou toe, om vrede.' Heftiger en zintuiglijker kan het niet. Maar het is een zintuiglijkheid die is omgevormd in een innerlijke zoektocht, vanuit een innerlijk vuur dat alles wat buiten is in een nieuw licht doet verschijnen en tot spreken brengt. Dat geeft uitzinnige zintuiglijkheid en vreugde: 'dat Gij zijt de gloed van al wat leeft.'

3.

Iets dergelijks, maar moderner, vinden we eeuwen later bij de wis- en natuurkundige Blaise Pascal. Hij gelooft evenmin in een geest die als vanzelf vanuit de aardse elementen tot onze zintuigen spreekt. Hij is zich nog meer bewust van de onmetelijkheid en de leegte van het universum en van onze nietigheid daarin. De mens is wel de enige die weet heeft van die nietigheid en dat is dan ook zijn grootsheid. Maar zegt dit bewustzijn hem nog iets over God? Na zijn dood op 39 jarige leeftijd vindt men ingenaaid in zijn jasje een stuk perkament, met de weergave van een zeer persoonlijke ervaring, gedateerd op 23 november 1654, een periode in zijn leven waarin hij zich van mensen en van God verlaten heeft gevoeld. Van die ervaring zelf weten we eigenlijk niets, behalve dat die ook voor hem alles in een ander licht plaatste. Hij schrijft in losse woorden, afgewisseld met korte bijbelcitaties die kennelijk belangrijk voor hem waren en hij begint met hoofdletters:

VUUR

God van Abraham, God van Isaak, God van Jacob,
niet der filosofen en geleerden.

Zekerheid, zekerheid, gevoel, vreugde, vrede.

GOD VAN JEZUS CHRISTUS.

Mijn God en uw God,

Uw God zal mijn God zijn. (...)

Vreugde, Vreugde, tranen van vreugde.

God is onachterhaalbaar verborgen, zegt Pascal, niet grijpbaar voor ons verstand, wel voelbaar voor het hart. Het is zijn persoonlijke ervaring en overtuiging dat dit gebeurt via het geloof in Jezus Christus en dat wij God en onszelf leren kennen door op een eigen manier de weg te gaan die Hij is gegaan. Waar dat vuur voor hem vandaan kwam? We weten het niet, maar van een plotseling inzicht, gevoel, zekerheid, werd het een waakzame vlam die je met je meedraagt, die hoop en vertrouwen geeft, ook in godverlatenheid – een vreugde door tranen heen.

4.

In de Bijbel is het vuur in vele gedaanten te vinden. De vuurkolom die het volk Israël de weg wijst in woestijn en duisternis. God zelf, 'Ik zal er zijn', spreekt tot Mozes vanuit het vuur dat de doornstruik niet verteert. Niet de eeuwig hoogverheven God van de filosofen, maar de Enige, betrouwbare God die meegaat als een lopend vuur in de

geschiedenis van mensen. Bij Jeremia blijkt dat vuur ook echt gevaarlijk: daar is het het woord van de Levende dat brandt in het hart van de profeet en dat zich door zijn mond naar buiten dringt, of hij wil of niet. Dat woord van vuur roept weerstand op, verdeeldheid, vijandigheid, dat kan niet anders, zolang er mensen zijn die zeggen: 'De profeten, wind zijn ze, ze spreken niet de woorden van de Levende.' Zo is het ook met de woorden van Jezus. Hij is niet meteen vrede-stichter: 'Ik ben gekomen om op aarde een vuur te ontsteken en wat wilde ik graag dat het al brandde!' Voor degenen die er al warmpjes bijzitten en al klaar staan met hun oordelen is die vurige Geest van Jezus een bedreiging, want hij verstoort de gevestigde orde en doet 'zwichten en verwaaien wat op het licht niet is geijkt'. Meer nog dan alle andere vuurbeeldspraak, vraagt de uitspraak van Jezus een keuze, dat we niet meer over het vuur, maar vanuit het vuur van de Geest gaan denken, voelen, spreken en handelen. Dat gaat niet zonder wrijving en niet zonder slag of stoot. Het is: met hartstocht werken aan een omvorming van de wereld, aan het nabij brengen van de gerechtigheid en de vrede van het Koninkrijk dat er nog altijd niet is. In de politiek bijvoorbeeld vraagt het niet alleen om beheersing, maar om een vurig geloof in de actuele betekenis van het visioen dat 'gelukkig zullen worden wie hongeren en dorsten naar gerechtigheid' (Mt. 5, 6), een geloof in 'deze wereld omgekeerd', in 'een rivier die stroomt van de zee naar de bergen' (Remco Campert).

5.

Dit profetische vuur waarvan de Bijbel getuigt, kan ons ook nu helpen onderscheid te maken, door met inzicht en aandachtig waar te nemen wát het is, in onszelf en buiten onszelf, dat werkelijk tot leven voert: wat werkelijk menselijk is en wat niet. Dat vraagt niet alleen om passie, maar ook om oefening, concentratie, het vinden van een brandpunt waarop we ons richten in onze dagelijkse inzet, maar ook in contemplatie en in gebed. En ook al is het er niet letterlijk, wij spelen daarin altijd met vuur, als een vlam die ons hartstochtelijk en waakzaam gericht houdt op werkelijke vrede. Dat vuur dragen we met ons mee, wat we ook meemaken of doorstaan, hoezeer we ook de leegte voelen. We houden het vooral brandend als we het aan elkaar doorgeven, in het enthousiasme waarmee we ons werk doen, waarmee we zingen in een koor, mooie dingen maken, zorgen voor de schoonheid in de wereld, liefde geven, recht doen. Zo kan het vuur niet alleen onderscheidend zijn, maar ook verbindend en verenigend. Het is de potentie van het vuur dat het alles en iedereen meeneemt in de beweging van liefde naar God toe: het vuur dat mystici zo sterk hebben herkend in het Hooglied van de liefde: 'Een brand vlamt door je heen en er is geen rivier, geen water in de wereld dat zulke vlammen blust.' Het is dat doorgegeven vuur dat mensen samensmeedt, waarvan Jezus wilde dat het al brandde en dat er ook nu al is. Het vuur dat de Emmaüsgangers voelden, meteen nadat hij met hen het brood had gebroken en gedeeld en uit hun midden verdwenen was: 'Brandde ons hart niet, toen hij onderweg met ons sprak en de Schriften voor ons ontsloot?' Het blijft een vraag waar het vandaan komt, maar laten we in dat vuur gaan staan, het aan elkaar doorgeven, zodat het ons blijft verwarmen, omvormen, samensmeden en waakzaam houdt. Zo moge het zijn.

Germain Creyghton

Gelezen:

- Exodus 3, 1-6
- Jeremia 20, 7-9
- Lucas 12, 49-52